Groeien in weerbaarheid. Omgaan met negativiteit.
(1) De moed om mens te zijn

Lezing

Het was nog nacht toen Jakob opstond en de Jabbok overstak op een doorwaadbare plaats, samen met zijn beide vrouwen, zijn twee bijvrouwen en zijn elf zonen. Nadat hij hen over de rivier had geholpen, bracht hij ook al zijn bezittingen naar de overkant. Maar zelf bleef hij achter, helemaal alleen, en er worstelde iemand met hem totdat de dag aanbrak. Toen de ander zag dat hij het niet van hem kon winnen, raakte hij Jakobs heup aan, en daardoor raakte Jakobs heup tijdens die worsteling ontwricht. Toen zei de ander: 'Laat mij gaan, het wordt al dag.' Maar Jakob zei: 'Ik laat u niet gaan tenzij u mij zegent.' De ander vroeg: 'Hoe luidt je naam?' 'Jakob,' antwoordde hij. Daarop zei hij: 'Voortaan zal je naam niet Jakob zijn maar Israël , want je hebt met God en mensen gestreden en je hebt gewonnen.' Jakob vroeg: 'Zeg me toch uw naam.' Maar hij kreeg ten antwoord: 'Waarom vraag je naar mijn naam?' Toen zegende die ander hem daar. Jakob noemde die plaats Peniël, 'want' zei hij, 'ik heb oog in oog gestaan met God en toch is mijn leven gered.' Zodra hij bij Penuel was overgestoken, ging de zon over hem op. Jakob liep mank.

Gen 32,23-32 (NBV21)

Overweging

Ik kreeg de vraag voorgelegd: "Kunnen we iets doen aan de lastigheid, de negativiteit en de onverschilligheid die we rondom ons zien?". Die vraag wil ik beantwoorden vanuit een thema dat me bezighoudt, nl. "de moed van gewone mensen", je zou ook kunnen zeggen DE MOED OM MENS TE ZIJN. Het Bijbelverhaal over het gevecht van Jacob leert me welke obstakels we hiervoor moeten overwinnen.

Het eerste wat me opvalt is dat we in dit verhaal eigenlijk niet goed weten met wie of wat Jacob een gevecht aan gaat. Het verhaal zegt dat het donker en duister was. Jacob kon dus niet echt zien wie zijn tegenstander was. Bijbelinterpretatoren houden verschillende opties open: was het een Engel, was het God zelf, misschien Jacob's broer Essau met wie hij in conflict leeft, of Jacob zelf die met zichzelf worstelt zoals hij daar alleen, onzeker en bang in de duistere nacht staat?

We moeten het verhaal niet al te letterlijk opvatten en kijken voor wie of wat die tegenstander symbool zou kunnen staan. Volgens mij is die tegenstander het leven zelf, die zaken waar we in ons leven mee worstelen, die ervaringen waarbij we met onszelf geconfronteerd worden. Sommige confrontaties ontlopen we, sommige overwinnen we en bij andere komen we er zoals Jacob gehavend en al mankend, maar toch ook gesterkt doorheen.

Zo is het ook in je eigen leven. Als je niet onverschillig in het leven staat en de confrontatie met de wereld aangaat, kom je soms tot bij een grens, zoals Jacob die de op de grensrivier de Jabbok vastloopt. Onvermijdelijk bots je dan ook op je eigen grenzen en op de schaduwkanten in jezelf. Er ontstaat een strijd, een gewetensconflict, een gevecht met jezelf. Wat zal het overwicht krijgen: je twijfels en angsten of je moed om mens te zijn. Wat zorgt ervoor dat juist op die grensrivier je moed en daadkracht naar boven komen?

Om die vraag te beantwoorden, verwijs ik even naar een levensverhaal dat sommigen onder jullie wel zullen kennen. In 2022 verscheen er een schitterende biografie over Etty Hillesum, deze Joodse vrouw die probeerde te overleven toen het monster van het naziregime zijn tanden liet zien.

Ik was al langer vertrouwd met het dagboek van Etty Hillesum, ik las het voor het eerst zo'n dertig jaar geleden, maar de knappe biografie van Judith Koelemeijer bracht me tot een nieuw inzicht over de vraag waar gewone mensen, als ze in een beroerde situatie terecht komen de moed om mens te zijn vinden. Gewone mensen worden niet plots helden of heiligen als ze door het leven uitgedaagd worden. Jacob komt niet als een held uit het gevecht tevoorschijn. En ook van Etty Hillesum mogen we geen heldin of heilige maken.

Wat bij Etty voor een ommekeer gezorgd heeft en wat haar de moed gaf om mens te zijn, was eigenlijk een geleidelijk proces van verinnerlijking. Je zou dit proces kunnen samenvatten met de woorden: ontdek jezelf, begin bij de wereld.

Een ommekeer in haar leven kwam er pas toen ze haar egocentrisme leerde overwinnen. In het begin van haar dagboek is ze vooral bezig met haar eigen bekommernissen, haar eigen wensen en wispelturigheden. Dat worstelen met zichzelf heeft ze doorgemaakt, maar ook overwonnen. De echte ommekeer kwam er vanaf het moment dat ze zich bekommerde om haar omgeving, om de noden van anderen, om meer menselijkheid in een tijd waarin die menselijkheid bedreigd werd. En zo ontdekte ze wat haar unieke rol was, wat het leven – die onzichtbare tegenstander – van haar verwachtte. Pas toen ze de wereld in zichzelf binnenliet, ontdekte ze haar ware zelf.

En dat brengt me bij het tweede element uit het verhaal van Jacob. Na zijn gevecht met die onzichtbare tegenstander krijgt Jacob een nieuwe naam. Een nieuwe naam krijgen staat symbool voor: ontdekken waar je roeping ligt, ontdekken waar mensen je nodig hebben. Niet: wat willen ze van mij, maar: waarvoor hebben ze me nodig. Op een gelijkaardige wijze krijgt Etty Hillesum haar nieuwe naam. Etty, het denkende hart van de barak. Etty, een pleister op vele wonden.

Voor dat proces van verinnerlijking, die ontwikkelingsgang die je bij je ware naam brengt, moet je je een bepaalde levenshouding eigen maken. In mijn boek *De moed om mens te zijn*, som ik een aantal leefregels op:

Vaar op de golven van het leven
Kaap de dag
Doe iets met het lot dat je toevalt, voeg er iets aan toe
Herstel de kleine hoop in deze moeilijke tijden
Gebruik je morele GPS
Voed je realisme met reëlisme

Reëlisme is niet iets dat het midden houdt tussen realisme en idealisme. Het is niet het midden, maar een toegevoegd ingrediënt. Dat toegevoegd ingrediënt is de wereld, de werkelijkheid die je in je leven toelaat. Maar niet de botte werkelijkheid van 'zo gaat het er nu eenmaal aan toe in de wereld'. Vanuit een reëlistische levenshouding vind je een tweede adem door achter de barre werkelijkheid het wezenlijke te willen zien, *le réel* in de zin van: dat waar het echt over gaat in een waarachtig leven, *le réel* is dat waarvoor de wereld geschapen is.

Het derde en laatste element dat ik uit het gevecht van Jacob even wil belichten, komt op het einde van het verhaal: de zegening van Jacob. Iemand zegenen is iemand het beste toewensen. Maar je kunt dat niet in je eigen naam doen. Iemand zegenen is de hoop uitspreken dat God hem of haar kracht zal geven. Over welke kracht gaat het dan?

De moed om mens te zijn vraagt daadkracht en geestkracht. Daadkracht kunnen we zelf oefenen en ons proberen eigen te maken, maar geestkracht moeten we ingeblazen krijgen. Denk aan verhaal over hoe de apostelen in de geest van Pinksteren de moed en het enthousiasme en vooral de inspiratie vinden om de wereld tegemoet te treden. Een zegen is het als we die geestkracht voelen. Maar toch kan het nog mislopen als we ons bezondigen aan Pinksterverspilling. Pinksterverspilling: de geest die komt aanwaaien en wij die er niets mee doen.

Geestkracht is levenskracht. Waar zouden we anders de moed vinden om zekerheden los te laten en nieuwe wegen in te slaan? Waar zouden we anders de moed halen om op te komen voor het goede. Geestkracht geeft ons de moed tot waarheid en de moed om vergevingsgezind te zijn. Geestkracht geeft ons de moed om tegenslagen en ontgoochelingen te trotseren. Geestkracht geeft ons de moed om het wezenlijke, *le réel*, in onze leefomgeving naar boven te halen.

Het tegenovergestelde van moed in onze onzekere tijd is niet zozeer lafheid, maar onverschilligheid. Als we onverschillig blijven tegenover de wereld zullen we nooit het gevecht met de engel aangaan. Dan blijven we worstelen met alleen maar onze eigen besognes. Dan zal de ware Jacob nooit in ons naar boven komen.

Maar wie *de moed om mens te zijn* hoog in het vaandel voert, zal ooit gezegend worden met zijn of haar nieuwe naam. Anderen zullen zeggen: dit is een echte, een wezenlijk en waarachtig christen-mens.

Danny Van De Velde
De Lier, Brugge, 28 januari 2024